

**Թուրքական սղառնալիք.
Ռազմական միջամտության
հնարավորությունները**

Եթե Խոջալովի գրավումից հետո Թուրքիան հակահայկական հիստորիա
եւ աշխածում աշխարհով մեկ, աղա Շուշիի ազատագրումից, Լալինի վրա-
յով մարդասիրական միջանցի բացումից հետո հանդես եկավ «Դարարա-
յան կոնֆլիկտին ռազմական միջամտուրյուն ցույց տալու» սղանակիով։
Դրան անմիջապես արձագանքեցին թուրքական թերթը, բայց ականա-
բնույթի հոդվածների կողմին երաժարակելով նաև բավականին լուրջ հոդ-
վածներ, որոնցում նենուրյան էին աօնվում Թուրքիայի ռազմական միջա-
մտուրյան հնարավորություններն ու դրա ենթադրի հետեւանները։ Օրինակ,
«Դյուրիյեր» ում առաջնորդողի հետինակ Օթրայլ եւին թերի մարտի 15-ի
համարում գրում եւ. «Թուրքիան ռազմական միջամտուրյան մասին կարող
է մատել միայն այն դեղում, եթե Աղրեջանի կառավարությունը նաև
դահանջով դիմում ներկայացնի։ Սակայն դա այնողի ինքնիր է, որի
լուծման համար Աղրեջանի դիմումը չի կարող բավարար հիմք հանդիսա-
նալ։ Անզամ Աղրեջանի դահանջի դեղումը Թուրքիան դարտավոր է հաշ-
վի նստել ԱՍՄ-ի, Ռուսաստանի, միջազգային հանուրյան եւ, համարես,
ըշակա եւկրների կարծիքի հետ։» Միեւնույն ինքնիրը «ուսափվել է նաև
«Չումհուրիյեր» հաղահական մեկնաբան Ռոյուր Սումքովի թերի մայիսի
22-28-ի շաբաթական համարում լույս տեսած հոդվածում։ Այն բավակա-
նին այժմեական է, իանի որ Հայաստանի խորհրդարանում «նվազագույն
զիջումներով խաղաղության հասնելու» վերաբերյալ եղույթներում փաստու-
րեն ակնարկվում է Թուրքիայի սղանալիիր։ Վերոհիշյալ հոդվածը հիմնին
դատախանում է իշխանության ներկայացւուցիչների կողմից ակնարկվող
թուրքական սղանալիին, միաժամանակ ամբողջացնում է մեր դատակերա-
ցումները Թուրքիայի ռազմական միջամտուրյան հնարավորությունների մա-
սին։ Քետեւարաց, այն նոյտակահարմար են գտնում ներկայացնել ընթե-
ցողի ուսադրությանը։

Հայերի հարձակումները Նախի-
ջեւանի վրա Թուրքիայի առաջ
ծանրազոյն խնդիր են դնում: 1921
թ. մարտի 16-ին Մոսկվայում
Խորհրդային Ռուսաստանի և Թու-
րքիայի միջև ստորագրված «Բարե-
կամուրյան» և նդրայրուրյան»
դաշնանագրի ներույ հռովածը ե-
րաշխավորում է «Նախիջեւանի
ինքնակարգության իրավունքը Ար-
քածանի հովանավորության տակ»
և դայնան է դնում այդ իրավունքը
չգիտել երրորդ դեսորյանը: Վեր-
հիշյալ երաշխիքը վերահաստա-
վում է 1921 թ. հոկտեմբերի 13-ին
Կարսում մի կողմից Թուրքիայի
մյուս կողմից Հայաստանի. Աղրե-
ջանի և Վրաստանի միջև կնքված
«Բարեկամուրյան» դաշնանագրի
5-րդ հռովածով: Միջազգային իրա-
վունքի տեսակներից ամեն ինչ դարգ
է. թէ՝ Մոսկվայի և թէ Կարսի
դաշնանագրերի բացառում են Նա-
խիջեւանի ինքնակարգության ներ-
կայիս կարգավիճակի հանկացած
փոփոխություն:

Ներկայունս հայ գրեայինները
արդին խախտել են Նախիջենանի
սահմանների անձեռնմխնվորյու-
նը: Բնական է, որ նման դպրության
ներում ինքնավար կարգավիճակի
մասին խոս լինել չի կարող: Թեև
առաջացած իրավիճակը մեկնարա-
նության կարիք չի գգում, բայց և
այնուևս հարց է ծագում. այս իրա-
վիճակը մ Թուրքիան ռազմական
միջանության իրավունք ունի՞, թե
ոչ: Վերոհիշյալ դպրության ազգերի
համաձայն, Թուրքիան ունի միայն
Նախիջենանի կարգավիճակի
դաշտանությամբ հանդես գալու
իրավունք: Սա շուտեւ է սփորել մի-
ջամտարյան այն իրավունքի հետ, որ
օգտագործվեց Կիորոսի դարազա-
յում:

1959 թ. Ֆյուրիխի և 1960 թ.
Լոնդոնի դպրության ազգայի-
Հանասանի և Թուրքիայի, որտես
Կիորոսի անկախության երաշխա-
վությունի. միջամտարյան իրավունք
են Վերադարձում, անհրաժեշտության
դեմքում հնարավոր են համարում

համատնող կամ միանձնյա օգսվել
այդ իրավունքից: Մոսկվայի եւ
Կարսի ուայնանագրերի մեջ տվյալ
իրավունքի հետ կատված ունետ որո-
ւակիորյում բացակայում է:

Ի՞նչ էր փոխելու այդ պահակակիրքյանը. եթե դա լիներ. Առանձնադրս ոչինչ: Բոլորին է հայտնի, թե «միջամտոքյան իրավունքի» օգտագործումը 1974 թվականին Կիուրոսում ինչ եւետանեներ ունեցավ Թուրքիայի հանար. թե ինչդեմ եւ կիրը ներքաւը անարխիայի ու խժմտոքյունների մեջ. իր Վրա գրավելով միջազգային հաստակական կարծիքի զայրույթը. որդես ագրեսոր դեմուրյուն: Մինչդեռ. Թուրքիան այդ իրավունքից օգտվել էր. ինձնվելով միջազգային դայմանակարիքի վրա:

Թուրքիայի հաճար չափազանց նահանջի է նաև «Քրդական ղետորյան» կազմավորման խնդիրը: Դշտես գիտեմ, բոլորովին վերջերս Հյուսիսային Իրավում անցկացված նույնարդութեաններով այդ ուղղությանը առաջին խոյեն են առվել: Հյուսիսային Իրավում «Քրդական ղետորյան» ստեղծելու մասրությանները ուժու չեն: Դրանց ընթացք է տրվել 1972 թվականին Թեհրանում, ԱՄՆ-ի նախագահ Ջարրարի, Իրավաբանական Փետխանչի և այլ պատճենական առաջնորդների մասնակիութեամբ:

ի շահ Փնկելվիր և Խոր առաջ-
ուող Սպա Մուտաֆյա Բարզանիի
համակցությամբ կայացած խորհր-
դակցությունում: Նախագահ Քար-
որը վերջ տալու համար Խրաբու
ՀԱԱՍ կուսակցության իշխանու-
թյանը, Եղական աղյուսամքություն
ուրահեց: Դա տեղի ունեցավ 1974
թվականին: Այնուհետև աղյուսամ-
քությունը շարունակվեց մինչև
1975 թվականը, այս անգամ Խրանի
աջակցությամբ: Նույն թվականի
նարդի 6-ին Խրանի շահի ու Սադ-
րամի միջև Ալժիրում կայացած
փոխեամաձայնությունից հետո Խ-
րանը հրաժարվեց աջակցել Եղե-
րին: Այսիսով, աղյուսամքությունն
ավարտվեց դարտությամբ. Բարզա-
նին մնկեց ԱՄՆ, որտեղ է 1979
թվականին մահացավ:

Պարսից ծոցի դաշերազմից հետո Հյուսիսային Իրանում առաջացած իշխանության վակուումը լրացնելու դաշտվակով ԱՄՆ-ը հասուկ գորաճասեր տեղադրեց Թուրքիայում։ Սակայն իրականում այդ գորաճասերը օգտագործվում էն կազմավորվող «Քրդական դեսորյանը» դաշելու և դաշտային նորատակով։ Զարմանալին այն է, որ Թուրքիան բաժանելու վիճակը այս ամենին, զիտակցարաւ կիրառության մեջ է դնում Սովորակ տան և Պենտագոնի կողմից ծրագրված տրամադրության։ Նախագահ Օզալը սկսում է խոսել բռնքական հեռուստաշենությամբ քրդական հաղորդումներ տալու անհրաժեշտության մասին այն ժամանակ, երբ «Ամերիկայի ձայն» ռադիոկայանը քրդենու հաղորդումներին սկիզբ է տալիս։

Օզալի որդեգրած հաղաքական զիջը տվյալ հարցում նոյնարյամբ դաշտանում է նաև Սուլեյման Դեմիրելի կառավարությունը։ Եւ այսպէս, Թուրքիայի հարավային սահմանների մոտ ասիժճանարար ձեւավորվում է քրդական դեսուրյուն և զա տեղի է ունենում ԱՄՆ-ի հովանավորությամբ։ Թուրքիայի համար երրորդ խօսքագոյն խնդիրը, որ մեծ մասհոգործյան աղբյուր է հանդիսանում, Հունաստանն է։ Թուրք-հունական աօծակատման իհմուն ընկած են Կիլորոսի իշլնդիրն ու Էգեյան կղզիների հարցը։ Զարմանալի չի լինի. եթե հոյները տվյալ հարցերով հանդիս զան հենց այս օրենքն։

ԱՄԵՐԻ որդես զերուժ բայլ առ բայլ իրականացնում է տարիների վաղեմուրյուն ունեցող սրաբեզիան. մի կողմից նոր ծեր է տալիս Միջին Արևելիքն. իսկ մյուս կողմից՝ նախկին ԽՍՀՄ հանրապետությունների համար ուղեցոյցի դեր է կատարում:

Այս դայմաններուն Թուրքիան մի՞քան կարող է միջանցություն ցոյց տալ Նախիջենանի իրադարձություններին: Հայտնի չէ, թե միջանցության դեղուում միջինասիական հանրապետությունները, որոնք ստորագրել են կողեկիշիվ անվտանգության դայնանագիրը, ինչ դիրք կրգավեն Թուրքիայի հանդեռ: Արդյո՞ք Հայաստանը, ինչու Կիորոսի դարագայում Հռոմաստանն էր, չի փորձի Թուրքիայի դեմ շարժել ողաշխարհը:

Ուսաստանը եւ
միջուկային
գինաթափումը

Ուսաստանը սիմված կլինի միակողմանի կրծաել իր միջայցամախային ծանր բախումի հրթիռները, եթե Շուշիուկ համարատախուան դայմանավորվածություն ծես չընվեր Բորիս Եշինի և Զորգ Բուժի վերջու կայացած հանդիդան ժամանակ: Այդուհի կածի հայտնեց միջուկային զինաքափան խնդիրներով զրադպու Ուսաստանի հայտնի քարձագետներից մեկը: «Խ»-ի թրակցի հետ գրուցի ժամանակ նա նշեց, որ այդ հրթիռները արտադրվում են Ուկրաինայում: «Դրիսների արտադրությունը չափազանց բանկ հաճույք է եւ ինչ հնատավոր է, որ այժմյամ դայմաններում Սովորված եւ Կիեվը ի վիճակի կյանքն այն կարգավորել», նշեց փորձագետը: Մեկ այլ փորձագետ՝ Ուսաստանի ազգային անվտանգության եւ ստրագիական հետազոտությունների ինստիտուտի փոխնախազատ, Լոնդոնի սրասեգիական հետազոտությունների ինստիտուտի անդամ Ալեքսանդր Սավելեևը չկամածայնվեց այդ կարծիքի հետ: Նոր խոսքով, Ուսաստանն իրու կառող եւ կանգնել: «Ենօք բարդությունների առաջ, անի որ ծանր հրթիռներն արտադրվում են Ուկրաինայում»: Սակայն, նոր կարծիունը Ուսաստանը կատու եւ ընտել այլ ծանալարի. Վերակառուցել սեփական զործարաններից մեկը եւ արտադրել այդ հրթիռները: Սակայն Ա. Սավելեևը նշեց, որ «հաւաքի առնելով ներկա տնտեսական իրավիճակը չափազանց դժվար կլինի լուծել այդ հարցը»: Ամերիկա-ուսաստանյան դայմանավորվածության համաձայն, Երկու Եւկրների 21 հազար մարտագիւմբեր կերպարվեն մինչեւ 7 հազար մարտագիւմիկ:

Գաղտնի իրածզարան
Կարա-կալորակիայում

Յուսիսային Ռազմական Ռայոնում սարահարում (Արայի ծովի գոտում) տեղի են ունենում առեղծվածային երթույրներ՝ կատված մարդկանց առողջության վաքրացման հետ։ Այդ մասին «ԻՖ»-ին և աված հարցազրույցում հայտարարեց «Արայի և Ամու՞Դարյայի դաշտանուրյամ միություն» բնադրահայութական կազմակերպությամ Ենթակառությունիցից, թիվը Ուկրան Ենթակետությունը։ Նա հաղող է, որ անցյալ տարի Սովորակի ծննդանը 736 կանանցից միայն 14-ը են ունեցել բարեհաջող ծննդաբերություն։ Արձանագրվել են այս դեմքեր, երբ ծնվել են մեծ չափեր և հաջող երխանություն։ Խնդրեն հաղողություն Ու Ենթակետություն, նորածիններից ամեն 43-րդ այլանդակ է, իսկ ամեն 12-րդ տառապում է թթվածնի բաղցից։ Բժիշկը նեց եւ այսուհի մի փառ։ Ուզայ առլում 2 տարի առաջ գերեծ բոլոր մեծահասակները մահացել են մարտողության օրգանների բաղցիկելից։ Հանգույցալիների միջին տարիը կազմել է 26,5 տարի։ Տեղի ունեցող անբնական երեւույրների դաշտանը, Ու Ենթակետությունի կածինով, Ռայոնում սարահարում գտնվող գալուսին ու ազգական իհաճքաբանն է։ Նա խոսելով, «չի կաթելի» հավատալ ու ազմական մասնագետների դրդումներին, որ Երանց գործունությունն անվնա է։ Բժիշկը գտնում է, որ անհրաժեշտ է ցատ միջոցներ գտնել բնակչության թշվական հետազոտության համար և հետանընթացական անհրաժեշտ գործունություն։

Մասոնությունը
Երևանի Ամառ

Լոնդոնում անցյալ շաբաթ նովեմբերի 275-րդ տարբարձը: Ըստ 12 հազար տղամարդիկ, մեւ փողկապահով եւ կաղույս-ուժեղույն զոգուցներով, ընդհալութեցին Թեսքի դիսին ուղարկեցին Սեծ Վարդեսը: Սակայն հանրախություններին չըուլլատրվեց մասնակցել շատ-շատերի, որնցից ուժանութեամկատն: Այս դեմքը հրահեց վերջին ցրանում հաճախ արծարծվող խնդիրը բա՞ց, թէ փակ բաղաւականություն Վարել: Դամաշխարհային 2-րդ տաերազմի ավարտից ի վեր այս խիս զադանի կազմակերպությունը «բաց դօների» բաղաւականության անցավ, իրեն գերազանցացիս նվիրելով բարեգործական ծառայությունների: Լոնդոնյան հանդիսության փակ լինելու դաշտաներից մեկը բացման եւ փակման արարողություններն ինը, որոնց ընթացքում «մասոն եղբայրները» իրենց հատուկ ծիսակաշարությունները մասնակից են դառնալու:

ՊՐԻԴԱԿԱՆ ՇՈՒՐՈՎՈՒԹՅԱՆ ՄԵԾԵՐԻ ՓԱՂԱՓԱԼԱՆ ԽԱԾՎԱՆԵՐԻ զոհ

Մի բանի օրվա մեջ բախումներում 500 զոհ, 3,5 հազար վիրավոր

Եւ ուզմամոլորյան արտահայտության է»։ Այսօց Մողովայի խորեղադանի դասզանակու Վիկոնտ Բերենգերին:

Ինչուս դարձվեց. Ա Ռուգկոյն
այս անզամ է գործում Եթ Բարի Եր-
շիմի թելայրամբով: Ռուսաւանի նա-
խազահը վերադառնալով Կանադա-
յից, այսուս արձագանքոց Մողովա-
յում ծալադվոր իրադարյուններին.
«Մենք կոդմ եմ բոլոր հարցերը լո-
ւել բանակցությունների միջոցով: Սակայն, եթ մեր սահմաններում դա-
տերազմ է, մենք չենք՝ կառու անտա-
րեւ մնալ: Մենք դարձավոր ենք
դաշտամենք մարդկանց և դաշտեց-
նեկ արյունահեղորյունը: Նո բոլ Մեն-
գուրը իմանա այդ մասին»: Ավելի
վաղ Ալեքսանդր Ռուգկոյն նմանաժիռ
հայտարարություններ եւ արել նաև Վրաստանի նկամանը, որոնք դժո-
հուրյան մեծ ալիք բարձրացրին
Վրաստանում եւ էլ ավելի սրբացն
Վրաց-օսական կունძիկը:

դեկապարության ուղղակի սցառնալիմների վրա»: Մ. Սնեգորի խոսքերով, «Մոդովան կոնժյուկի հաղափական լուծման կողմ է»: Խոկ դատերազն շարունակվում է:

ԲԵՆԴԵՐԻԻ ՍՄԱԳՎՈՂ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ
ԽԱՄԱՋԱՅՆ. ՓՈՒԽԹՐԱՋԱՐՊՐՅՈՒՆ Է ՏԵՂԻ
ՌԵՆՆԵՐՈՒՄ ՄԵՐՋՐԱՎԱՅԻ և ՊՐԵԴՆԵՍՏՐՈ-
ՎԻՆԻ ԺԻՆՎԱԾ ԿԱՋՄԱԼՈՐՈՎԱՆՆԵՐԻ ՄԻ-
ՉԵՆ: ՄԻ ՇԱՐՔ ԵՐՋԱՆԵՐՈՒՄ ՀԼԿԱ ԷԼԵԿ-
ՏՐԱԿԱՆՈՐՅՈՒՆ: ՊՐԵԴՆԵՍՏՐՈՎԻՆԻ ԿԱ-
ՇԱՎԱՐՊՐՅԱՆ ԾԱՄՈՒԼԻ ԿԱՆՏՐՈՎԻ
ՏՎՅԱԼՆԵՐՈՎ. ԽՈՆԽԻ 19-Ից ՏԵՂԻ ՌԵՆ-
ՆԵՐՈՒՄ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐԻ ԽԵՏԵՎԱՆԻՆՈՎ ԳՐԱՎԵՐ
Է ՎԼԵԼԻ ԽԱՆ 500 մար. ՇՈՒՉ 3.5
ԽԱԳԱՐԸ ՎԻՐԱՎՈՐՎԵԼ: ԲԵՆԴԵՐԻԻ
ԲՆԱԼՀՐՈՅՆՅ ԽՈՒԾԱՊԱԽԱՐ լՇՈՄ Ե
ՏՎԱՐՈՒ:

Իսկ ի՞նչ դիրքորոշում են ընդունելու գինծառայողները վերջին իրադարձությունների ժամանակ: Ռուսաստանի դաշտավայրյան նախարարության նախարարը ու 14-րդ քանակը դափուանիլ են դափամանն և չեզոք դիրք: Բանակը ռազմական գործողություններին չմասնակցում: Մինչդեռ, Մոլդովայի խոհեմայան առաջարկեց դեսակա հանճնաժողով ստեղծել Մոլդովայի տարածում 14-րդ քանակի կատարա հանցագործությունները հետափնքու համար: Փոխադարձ մեջադրամներ

ըղան շարունակվում է Նախորդ քլար հանդիդատմները. բանակցությունները ոչ մի առյուծի շալեցին, բայց որ կողմերից ոչ մեկը չի ցանկանու զնալ որտես փոխզիջումների: Եթ հոյ չկա, որ այսօտ Ստանրության կայանալիք բառակողմ հանդիդատմ Եւցին Կրավչուկի. Սննդության Ռումինիայի նախագահ Իոն Խլեւալուի նախագույրամբ ունետ դրական տեղաւոր կառաջացմի կոնժիկսի նադաքական կարգավորման գործում:

ՍԱՄՎԵԼ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

